

Nr 41.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken; given Stockholms slott den 25 januari 1935.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken.

GUSTAF.

K. Schlyter.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 11 kap. 28 § giftermålsbalken skall erhålla följande ändrade lydelse:

28 §.

Utän hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll, äger rätten på endera makens yrkande annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det; dock må underhållsbidrag till fränskild make ej utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt.

Vad i denna paragraf är stadgat äge ej tillämpning, om någon förpliktats eller åtagit sig att till fränskild makes underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935 och äger tillämpning jämväl där beslutet meddelats eller avtalet träffats före nämnda dag.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 november 1934.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler riksdagens skrivelse den 2 mars 1934, nr 69, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser rörande *jämkning i avtal om underhållsbidrag till fränskild make* samt anför:

»Den underhållsskyldighet som enligt gällande rätt åvilar sammanlevande makar mot varandra skall i regel fortbestå, även om sammanlevnaden genom hemskillnad bringas att upphöra. Dock gäller enligt 11 kap. 25 § giftermålsbalken att, om ena maken huvudsakligen bär skulden till hemskillnaden, den andre ej må förpliktas giva underhållsbidrag, med mindre synnerliga skäl därtill äro. Även efter vunnen äktenskapsskillnad kan underhållsskyldighet föreligga. Härom stadgas i 11 kap. 26 § giftermålsbalken att, om efter skillnaden den ena maken finnes bliva i behov av bidrag till sitt tillbörliga underhåll, rätten äger ålägga andra maken utgöra sådant bidrag, efter vad med avseende å hans förmåga samt övriga omständigheter prövas skäligt. Underhållsbidrag får likväl icke tillerkännas make som huvudsakligen bär skulden till skillnaden. Underhållsskyldigheten kan fullgöras genom utgivande av visst belopp en gång för alla. Det vanliga är dock att understödet utgår i form av periodiskt bidrag.

Yrkande om underhållsbidrag prövas av rätten i hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsmålet. Enligt 11 kap. 26 § giftermålsbalken skall anspråk på underhållsbidrag, såvida fråga ej är allenast om jämkning av avtal som makarna med hänsyn till skillnaden träffat, vid talans förlust framställas i skillnadsmålet. Ofta förekommer emellertid att frågan om underhållsskyldighet ej blir föremål för rättens bedömande. Det står nämligen makarna fritt att genom avtal själva reglera hithörande förhållanden. Avtal om underhållsbidrag ingår ofta såsom ett led i en mera omfattande uppgörelse mellan makarna, i vilken även sådana frågor som angå barnens underhåll och uppfostran, boets delning och skyldighet att utgiva skadestånd bliva föremål för

reglering. Ej sällan innefattar avtalet att skiljemän skola bestämma storleken av det underhållsbidrag som den ena maken har att utgiva till den andre.

Ett periodiskt underhållsbidrag upphör enligt nyssnämnda lagrum att utgå, när den berättigade träder i nytt gifte. Underhållsskyldigheten upphör även vid den förpliktades död. Rätten till underhåll har nämligen sin grund i själva äktenskapet och kan följaktligen icke fortbestå längre än som skulle ha blivit fallet, om någon äktenskapsskillnad icke kommit till stånd. Underhållsskyldighetens omfattning kan vidare ändras, förutom genom frivillig överenskommelse, genom särskilt beslut av rätten. Härutinnan gälla olika regler, allt eftersom skyldigheten i fråga tidigare blivit bestämd genom rättens beslut eller genom ett mellan makarna träffat avtal.

Enligt 11 kap. 28 § giftermålsbalken äger rätten, utan hinder av vad rätten förut beslutit om bidrag till makes underhåll, på endera makens yrkande anordna förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det. I denna regel, som äger tillämpning på underhåll vid såväl hemskillnad som äktenskapsskillnad, göres dock den inskränkningen, att underhållsbidrag till frånskild make ej må utdömas, såframt talan därom blivit ogillad, eller höjas utöver förut bestämt belopp. Vidare har från nämnda regel undantagits det fall att någon förpliktats att till frånskild makes underhåll utgiva visst belopp en gång för alla.

Har underhållsskyldigheten blivit bestämd genom avtal, är möjligheten till jämkning vida mer begränsad. I 11 kap. 29 § giftermålsbalken stadgas att, om avtal som makar med avseende å förestående hemskillnad eller äktenskapsskillnad träffat om bodelning eller vad därmed äger samband, om skadestånd eller om bidrag till makes underhåll är uppenbart obilligt för ena maken, rätten på dennes talan äger jämka avtalet, såframt detta icke slutits under hemskillnad. Då grunden till att jämkning medgivits är att söka i den under bestående sammanlevnad förefintliga faran för obehörig påverkan, har stadgandet självfallet ej heller tillämpning på avtal som slutits först efter vunnen äktenskapsskillnad. För att klander av ifrågavarande slag skall kunna upptagas till prövning, måste detsamma väckas senast i skillnadsmålet, om äktenskapsskillnad sker efter föregången hemskillnad, men eljest inom ett år från det skillnad i äktenskapet meddelades. Utom i nyss angivna fall kan ett avtal om underhållsbidrag till make — även om väsentlig ändring inträtt i makarnas ekonomiska förhållanden — icke bliva föremål för någon rubbning, såvida det icke tillkommit i strid med allmänna rättsgrundsatser.

De synpunkter som ligga till grund för nu berörda stadganden framgå närmare av den motivering lagberedningen lämnat för sitt under år 1913 avgivna förslag till lag om äktenskaps ingående och upplösning. I anslutning till 6 kap. 25 § i nämnda förslag, motsvarande 11 kap. 28 § giftermålsbalken, har lagberedningen anfört bland annat följande:

Visserligen kunde domstolen vid underhållsskyldighetens bestämmande stundom taga med i räkningen omständigheter, vilka antoges komma att inträffa, och anpassa sitt beslut därefter, men uppenbart vore att allt vad framtiden kunde bära i sitt sköte icke kunde på denna väg vinna tillbörligt beak-

tande. De förordnanden domstolen meddelat måste därför stundom med tiden komma att te sig synnerligen obilliga, kanske ägnade att äventyra barnens eller endera makens välfärd. Å andra sidan finge ej förbises de stora olägenheter som vore förenade med oftare förekommande rubbningar av rättens beslut i dessa ämnen; angeläget vore även att anledning till obefogade rättegångar icke gäves. Men då förslaget såsom förutsättning för att nytt beslut skulle kunna meddelas stadgade att väsentligen ändrade förhållanden det påkallade, torde dylika påföljder icke vara att befara.

Den föreslagna bestämmelsen lämnade stort utrymme åt domarens fria prövning. Vid dennas utövande skulle, då fråga vore om underhållsbidrag, bland annat komma i betraktande avsevärd ökning eller minskning i förmögenhet eller inkomst samt sjukdom eller annan sådan omständighet, som inverkade på förvärvsförmågan eller föranledde särskilda kostnader. Härvid gjorde förslaget en betydelsefull skillnad mellan olika fall; medan underhåll till barn och till separerad (= hemskild) make kunde bliva föremål för ändring såväl till den berättigades fördel som till hans nackdel och jämväl påläggas i strid emot en tidigare avsläende dom, finge enligt uttryckligt stadgande bidrag till frånskild make ej utdömas, såframt talan därom förut blivit ogillad, eller höjas utöver förut bestämt belopp. Barnen hade, oberoende av huruvida äktenskapet bestode eller ej, anspråk på att få sina behov tillgodosedda och att därvid i viss utsträckning komma i åtnjutande av de förbättringar, som inträdde i föräldrarnas villkor. En liknande rätt hade makarna emot varandra, så länge äktenskapet ännu bestode, och sålunda även under separationstiden. Men sedan de blivit skilda, gällde icke detta; frånskild make kunde icke skäpligen begära att bliva delaktig i en senare inträdd förändring till det bättre i sin förra makes ekonomi, utan borde åtnöjas med den rätt emot honom, som betingades av makarnas villkor vid tiden för skilsmässan, och den ene borde icke vara skyldig att i form av förhöjd bidragsplikt vidkännas de motgångar, som efter nämnda tidpunkt kunde drabba den andre. För att frånskild make skulle kunna med större trygghet ordna för sin framtid vore det även av betydelse att han visste sig säkerställd mot ytterligare utgifter för den förra makens räkning.

Motiven till 6 kap. 26 § i nyssnämnda förslag, motsvarande 11 kap. 29 § giftermålsbalken, innehålla bland annat följande:

Behovet av lagstadganden, som öppnade en möjlighet för makar att genom avtal sig emellan med rättsligt bindande verkan ordna sina inbördes rättigheter och skyldigheter i avseende å en förestående skillnad hade visat sig synnerligen kännbart. Särskilt i de talrika fall, då skillnad faktiskt vunnes efter överenskommelse, vore det naturligtvis ofta parternas önskan att på förhand närmare reglera sina ekonomiska mellanhavanden för framtiden, framför allt att bereda hustrun rätt till underhåll av mannen; mången gång vore den enes samtycke till äktenskapets upplösning betingat av att förhållandena på visst sätt ordnades.

Att obetingat tillerkänna avtal mellan makar i dessa ämnen bindande verkan mötte dock vissa betänkligheter. Under den tid, som närmast föreginge en separation eller skilsmässa, saknade ofta makarna eller åtminstone den ene av dem den andliga jämvikt och den förmåga av lugn eftertanke, som erfordrades för att kunna klart överblicka förhållandena och tillvarata sina intressen. Och det kunde även inträffa att ena parten begagnade sig av den andres oförstånd, nedtryckta sinnesförfattning eller iver att få äktenskapet upplöst för att tillförsäkra sig förmåner på dennes bekostnad. Den riktiga lösningen syntes vara att överenskommelser av här ifrågavarande beskaffenhet

såsom regel tillerkändes laga verkan oberoende av alla formaliteter, men att viss möjlighet hölles öppen att även efter det till separation eller skillnad blivit dömt vinna rättelse i obilliga avtal. I sistnämnda hänseende måste man emellertid gå tillväga med största försiktighet. Det låte nämligen lätt tänka sig att för motpartens önskan att vinna separation eller skillnad avtalets innehåll varit bestämmande, och då detta vore händelsen, kunde en senare rubbning därav innebära en orättfärdighet. Förslaget medgäve därför sådan rubbning allenast under förutsättning att avtalet funnes vara uppenbart obilligt. Vid bedömande av huruvida detta finne anses vara fallet skulle hänsyn naturligtvis tagas icke blott till dess innehåll utan även till omständigheterna vid dess tillkomst. Särskilt borde beaktas, vilkendera parten framdrivit avtalets antagande; den som själv gjort detta kunde sedermera knappast med fog klaga över dess uppenbara obillighet. Då ändring vunnos komme detta sålunda regelmässigt att lända till nackdel för den, som medvetet missbrukat situationen till sin fördel. Med hänsyn till den snäva begränsningen av stadgandets räckvidd syntes ej kunna befaras att några intressen, som verkligen vore förtjänta av lagstiftningens stöd, genom dess tillämpande komme att kränkas.

Utöver vad nu yttrats öppnade förslaget i allmänhet ingen utväg att få avtal av nu förevarande art rubbade. Hade ena maken åtagit sig att till den andre utgiva underhållsbidrag, kunde sålunda, om sedermera väsentligt ändrade förhållanden inträdde, den bidragspliktige icke, på sätt gällde beträffande ett rättens beslut i ämnet, påkalla jämkning i vad avtalsvis blivit bestämt. Det måste nämligen, där avtalet ej gäve annat vid handen, antagas hava varit parternas mening att den ordning, varom de enats, skulle bliva bestående för framtiden.

Vid 1934 års riksdag väcktes två likalydande motioner (I: 135 och II: 283), däri motionärerna påkallade utredning om sådan ändring i giftermålsbalken, att jämkning i avtal om underhållsbidrag till äkta make skulle, när väsentligen ändrade förhållanden påkallade det, kunna ske i samma ordning, som gällde för domstols beslut om dylikt underhållsbidrag.

I det utlåtande, nr 20, som första lagutskottet avgav över nämnda motioner, anförde utskottet följande:

En make, som i samband med äktenskapsskillnad — i tanke att hans förmögenhetsvillkor skulle förbliva i stort sett oförändrade — frivilligt åtagit sig att för framtiden i viss omfattning bidra till den andra makens underhåll, kunde icke erhålla någon nedsättning i sin underhållsskyldighet, även om hans inkomster sedermera skulle avsevärt reduceras. I många fall hade den underhållsberättigade maken även genom införsel ett särskilt medel att uttaga underhållsbidraget. Visserligen vore den underhållsskyldige maken därvid berättigad att behålla vad han kunde anses behöva till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som icke av honom åtnjöte underhållsbidrag. Resterande del av det genom avtalet bestämda underhållsbidraget komme likväl att för framtiden åvila honom såsom en skuld, vilken understundom kunde bliva synnerligen betungande. En sådan möjlighet vore naturligtvis icke egendomlig för den betalningsskyldighet, som grundades på avtal av nu ifrågavarande natur. Erfarenheten torde emellertid ha ådagalagt, att en fränskild make, vilken vore i tillfälle att genom införsel indriva så stor del som möjligt av underhållsbidraget och ej heller kunde tvingas att beträffande icke förfallna belopp deltaga i ackord som eljest kunde komma i fråga för den andra maken, ofta vore obenägen att medverka till någon upp-

görelse om skälig nedsättning av underhållsbidragets storlek. I stället torde det icke sällan förekomma, att den underhållsberättigade maken sökte under hot om utmätning eller konkurs förmå den andra maken att betala större belopp än som med avseende å hans förmåga rimligen kunde begäras.

Angivna förhållanden påkallade enligt utskottets mening en undersökning, huruvida den anmärkta skillnaden mellan underhållsbidrag, som fastställts av domstol, samt underhållsbidrag, som bestämts genom avtal, vore fullt motiverad.

I överensstämmelse med vad lagberedningen uttalat kunde väl härutinnan framhållas, att den ena makens samtycke till äktenskapets upplösning under stundom vore betingat av att de ekonomiska förhållandena ordnades på visst sätt. Likaledes kunde det till äventyrs inträffa, att ett jämförelsevis högt underhållsbidrag även innefattade skadestånd, som ena maken ansetts böra utgiva till den andra. Vad nu anförts syntes dock knappast i och för sig kunna anses innebära några avgörande hinder mot att medge en möjlighet till jämkning av avtal om underhållsbidrag på grund av väsentligen ändrade förhållanden. Det torde således gentemot de anförda skälen för avtalets principiella orubblighet kunna åberopas, att ett avtal mellan makar med avseende å förestående äktenskapsskillnad ofta innefattade bestämmelser jämväl om vårdnad och underhåll i fråga om minderåriga barn, som makarna kunde ha gemensamt. I denna del kunde avtalet emellertid redan för närvarande jämkas. Därjämte torde det mången gång för parterna själva ha framstått såsom klart, att den förpliktade åtagit sig underhållsskyldighet i den omfattning, som skett, allenast under förutsättning att hans inkomster icke komme att i framtiden väsentligen reduceras. I varje fall syntes uppenbart, att makarna lätt kunde underlåta att beakta den verkan i förevarande avseende som avtalsformen innebure. Vissa rättsfall gäve också vid handen, att domstolarna tillagt uttalanden angående underhållsfrågan, som i skillnadsmålet gjorts av parterna, karaktären av avtal oaktat uttalandena inskränkt sig till att ena parten framställt ett yrkande om underhållsbidrag, som andra parten medgivit. Skulle medgivandet endast avse skäligheten av yrkat bidragsbelopp i och för sig, vore det uppenbart, att avtal icke kunde anses föreligga. Då domstolen icke heller i det senare fallet inginge i någon prövning av parternas ekonomiska förhållanden, syntes emellertid skillnaden mellan nu nämnda fall i realiteten vara så obetydlig att den icke kunde motivera att verkningarna bleve så väsentligt olika som nu vore förhållandet.

Vad härefter anginge möjligheten, att ett jämförelsevis högt underhållsbidrag, som bestämts genom avtal, kunde innefatta jämväl skadestånd till den underhållsberättigade maken, ville utskottet framhålla att, i händelse rätt till jämkning på grund av väsentligt ändrade förhållanden komme att införas, domstolarna uppenbarligen skulle taga hänsyn till om makarna i avtalet bestämt underhållsbidraget till ett jämväl i betraktande av dåvarande förhållanden högt belopp. Vidare torde det vara sannolikt, att en bestämmelse i angiven riktning skulle kunna föra med sig att parterna i avtal om hithörande frågor icke sammanblandade underhåll och skadestånd.

På grund av vad sålunda anförts funne utskottet sig böra tillstyrka, att den av motionärerna väckta frågan bleve föremål för en närmare utredning. Vid denna utredning torde även böra tagas under övervägande icke blott huruvida underhållsbidrag, som bestämts genom avtal, på grund av väsentligt ändrade förhållanden kunde få jämkas till lägre belopp, utan även huruvida bidraget under vissa förutsättningar kunde få höjas utöver det i avtalet bestämda belopp. Sistnämnda spörsmål fordrade emellertid tillika en omprövning, huruvida regeln, att underhållsbidrag, som fastställts av domstol, icke finge höjas utöver forut bestämt belopp, lämpligen borde bibehållas.

Efter hemställan av utskottet anhöll riksdagen i den nu anmälda skrivelser, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning av frågan i vad mån avtal om underhållsbidrag till fränskild make borde kunna jämkas, när väsentligen ändrade förhållanden påkallade det, jämte därmed sammanhängande spørsmål, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde för-
anleda.

Det spørsmål varom här är fråga är i *utländska lagar* löst på olika sätt. Vad först angår de nordiska länderna överensstämma visserligen dansk och norsk rätt i förevarande hänseende med den svenska rätten. Däremot har i den år 1929 antagna finska äktenskapslagen möjligheten till jämkning av dom eller avtal rörande underhållsbidrag till fränskild make blivit väsentligen utvidgad. Beträffande rättens beslut angående makes underhållsskyldighet gäller att jämkning på grund av väsentligen ändrade förhållanden kan ske ej blott i sänkande utan även i höjande riktning. Vad åter angår avtal om underhållsbidrag kan sådant på makes yrkande av rätten jämkas, såväl om avtalet befinnes uppenbart obilligt som ock när väsentligen ändrade förhållanden så föranleda. Även här tillåtes jämkning till högre belopp än det ursprungligen bestämda.

Enligt tysk lag synes ett av rätten bestämt underhållsbidrag kunna nedsättas, om väsentlig ändring inträtt i makarnas ekonomiska förhållanden. Under vissa förutsättningar kan en make, som icke vid äktenskapsskillnaden ansetts vara i behov av underhåll, genom ett senare beslut av rätten tilldömas underhållsbidrag. Däremot kan avtal om underhållsbidrag icke jämkas på grund av väsentligt ändrade förhållanden, såvida icke avtalet innefattar förbehåll därom.

I schweizisk lag har stadgats, att underhållsskyldighet kan på begäran av den underhållspliktige upphävas eller nedsättas, om behovet av underhåll ej mer består eller i väsentlig mån har avtagit, liksom ock i det fall att den underhållspliktiges förmögenhetsförhållanden ej längre motsvara underhållsbidragets storlek. Denna regel äger tillämpning vare sig underhållsskyldigheten blivit bestämd genom dom eller genom avtal.

Enligt ungersk rätt kan dom eller avtal om underhållsbidrag jämkas till lägre eller högre belopp, när ändring inträtt i makarnas förmögenhetsförhållanden. I likhet härmed gäller enligt tjeckoslovakisk lag, att envar av makarna kan påkalla ändring i dom eller avtal om underhållsbidrag, när viktiga skäl därtill föreligga.

**Departement-
chefen.**

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen föreligger i fråga om möjligheten till jämkning av underhållsbidrag till fränskild make enligt nu gällande lag en bestämd skillnad mellan det fall att underhållsbidraget blivit fastställt av rätten och det fall att makarna sinsemellan träffat avtal om bidragets utgörande. Medan i förstnämnda fall ett underhållsbidrag kan nedsättas eller förklaras ej alls skola utgå, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det, må i sistnämnda fall jämkning äga rum allenast om avtalet ej slutits under hemskillnad och från början var uppenbart obilligt för ena maken. Det har

på goda grunder blivit ifrågasatt, huruvida den ståndpunkt gällande lag sålunda intager är tillfredsställande. Att ett avtal som utformats med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden vid tiden för äktenskapsskillnaden ej kan rubbas, trots att den underhållspliktige genom någon oförutsedd händelse fått sin ekonomi väsentligen försämrad, synes mången gång kunna framstå såsom en obillighet gentemot den underhållspliktige. Det kan även förefalla mindre tilltalande att ett överenskommet underhållsbidrag måste utgå oförändrat, oaktat den underhållsberättigades ekonomiska ställning undergått sådan förändring, att behovet av underhåll upphört eller i väsentlig mån avtagit. Det synes därför böra ifrågasättas, huruvida icke — såsom i vissa främmande länder är fallet — ett avtal om underhållsbidrag till fränskild make skäligen bör få jämkas, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det.

Lagens nuvarande ståndpunkt har motiverats med att, där avtalet ej giver annat vid handen, det måste antagas ha varit parternas mening att den ordning varom de enats skall bliva bestående för framtiden. Tvivelsutan förhåller det sig så i många fall. Sålunda står det ju parterna fritt att vid avtalets ingående giva detsamma en sådan utformning att jämkning av underhållsbidraget skall kunna komma till stånd i händelse väsentlig ändring av förhållandena inträder. Vidare kan naturligen den som icke vill bliva ovillkorligt bunden för framtiden, genom att vägra sin medverkan till ifrågasatt avtal och i stället låta rätten pröva underhållsfrågan, tillförsäkra sig möjlighet att framdeles få jämkning till stånd. I åtskilliga fall, där den underhållsskyldige uraktlåtit att på något av angivna sätt skapa möjlighet för sig att erhålla jämkning, torde man dock icke kunna utgå från att han därmed verkligen skulle ha velat direkt avstå från denna förmån. Underlåtenheten att hålla jämkningsmöjligheten öppen lärer ofta bero på bristande förutseende. Vad särskilt angår den underhållspliktiges ekonomi torde parterna vid avtalets slutande som regel utgå från förutsättningen att någon väsentlig försämring i förmågan att utgöra bidraget icke kommer att inträda. Parterna göra därvid säkerligen icke alltid klart för sig, huru situationen skulle gestalta sig, därest denna förutsättning komme att brista. Med hänsyn härtill synes det naturligt att tillåta jämkning av avtal åtminstone i alla sådana fall, där ej parterna uttryckligen överenskommit att så ej skall få ske.

Emellertid torde kunna ifrågasättas att gå ytterligare ett steg. Även där den underhållspliktige vid avtalets ingående haft full avsikt att binda sig oberoende av eventuella förändringar i det ekonomiska läget, kan tvånget att uppfylla avtalet understundom te sig obilligt. Om exempelvis den underhållspliktige genom oförmodad inkomstminskning tvingas till väsentligen lägre levnadsstandard än den som den andra maken, även med nedsättning av underhållsbidraget eller helt utan detsamma, skulle kunna uppehålla, vore det mindre tilltalande, att den sistnämnde likväl skulle kunna tilltvinga sig sin fordran. Ett liknande betraktelsesätt torde ock kunna anläggas på det fall att den underhållsberättigade maken genom någon oförutsedd inkomstökning, jämväl efter nedsättning av underhållsbidraget eller helt utan detsamma, kommer i väsentligen bättre ekonomisk situation än den underhålls-

pliktige maken. Även för sådana fall som här avses torde en möjlighet att er- hålla jämkning av underhållsbidraget vara av förhållandena påkallad.

Ett särskilt spörsmål är huruvida jämkning av avtalat underhållsbidrag på grund av väsentligt ändrade förhållanden allenast bör få ske i sänkande riktning eller om jämväl höjning av underhållsbidraget under vissa förutsättningar bör tillåtas. Denna fråga är tydligen icke begränsad till underhållsbidrag som bestämts genom avtal. Därest dylikt underhållsbidrag skulle få jämkas till högre belopp, lärer följdriktigheten kräva att, i olikhet mot vad för närvarande gäller, även ett av rätten bestämt underhållsbidrag skulle kunna höjas, när väsentligt ändrade förhållanden så påkalla. Vid bedömandet av denna fråga torde böra skiljas mellan olika fall.

Består den inträffade förändringen allenast däri, att den ena makens ekonomi undergått en förbättring, synes den andra maken icke på denna omständighet kunna grunda något befogat krav på utfående av underhållsbidrag, i det fall att sådant icke tidigare utgått, eller på höjning av ett redan bestämt underhållsbidrag. Såsom i lagens motiv framhålles, kan en fränskild make icke skäligen begära att bliva delaktig i en efter äktenskapsskillnaden inträdd förändring till det bättre i sin förra makes ekonomi utan bör åtnöjas med den rätt emot honom, som betingas av makarnas villkor vid tiden för skillnaden. Att denna princip likväl icke utgör hinder mot att vid underhållsskyldighetens bestämmande taga hänsyn till sådan framtida förbättring i den underhållspliktiges ekonomi, som kan förutses såsom normal följd av hans utbildning och villkor i övrigt, visar den nuvarande rättstillämpningen.

Något annorlunda synes saken ställa sig, om för den ena maken uppstått ett behov av underhåll som icke förelegat vid tiden för äktenskapsskillnaden, eller, i det fall att underhållsbidrag redan utgöres, den underhållsberättigade maken fått ett ökat behov av underhåll. Omständigheterna kunna i dylika fall understundom vara sådana, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke underhållsbidrag borde utdömas respektive jämkas till högre belopp. Här- emot tala dock starka skäl. Det torde i och för sig vara önskvärt, att makarnas ekonomiska mellanhavanden vid äktenskapsskillnaden uppgöras på sådant sätt att makarna få en fast utgångspunkt, efter vilken de varaktigt kunna inrätta sig för framtiden. I varje fall måste det för den underhållspliktige maken vara av särskild betydelse att den övre gränsen för hans betalnings- skyldighet kan slutgiltigt fastställas i samband med äktenskapets upplösning. Eljest skulle denna make städse befinna sig i en otrygg situation, ett för- hållande som kunde bliva särskilt besvärande i det fall att han ämnade ingå nytt äktenskap. Såsom i motiven till gällande lag framhålles kan det knappast heller anses skäligt, att den ena maken ålägges skyldighet att i form av förhöjd bidragsplikt vidkännas de motgångar som efter äktenskapets upp- lösning kunnat drabba den andra maken. Övervägande skäl synas alltså tala för att i huvudsak lämna orubbad den nuvarande regeln att underhållsbidrag till fränskild make ej må utdömas, såframt talan därom blivit ogillad, eller höjas utöver förut bestämt belopp.

Emellertid kan det inträffa att, sedan ett underhållsbidrag med hän-

syn till ändrade förhållanden blivit genom rättens beslut eller genom överenskommelse nedsatt, förhållandena på nytt ändra sig, men denna gång i motsatt riktning. Beträffande sådana fall lära de skäl som förut anförts emot jämkning till högre belopp knappast äga giltighet. Rättspraxis synes dock — enligt vad ett av högsta domstolen under år 1932 avgjort rättsfall¹ utvisar — intaga den ståndpunkten, att om ett till frånskild make utdömt underhållsbidrag med anledning av väsentligt ändrade förhållanden blivit nedsatt, höjning till det ursprungligen bestämda beloppet icke kan ske med mindre förbehåll därom gjorts. Tydligt är att denna regel kan leda till otillfredsställande resultat, därest icke beslut om befrielse från underhållsbidrag eller nedsättning av beloppet göres beroende av den i målet återopade grundens fortbestånd. Då man ej synes kunna räkna med att dylikt förbehåll alltid göres, lär det vara påkallat att i förevarande fall tillåta jämkning uppåt, även om förbehåll ej blivit gjort. Har exempelvis en frånskild hustru på grund av mannens sjukdom fått vidkännas nedsättning av underhållsbidragets belopp, bör hon skäligen kunna fordra återgång till det ursprungliga beloppet, därest mannen tillfrisknar och uppnår samma ekonomiska bärkraft som före sjukdomen. Jämkning i höjande riktning torde sålunda böra tillåtas i de fall där underhållsbidraget tidigare utgått med högre belopp. Den övre gräns intill vilken dylik jämkning bör få ske markeras av det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt. Även om detta belopp från början varit obilligt och blivit nedsatt i den ordning som stadgas i 11 kap. 29 § giftermålsbalken, synes jämkning böra tillåtas upp till nämnda belopp, såvitt detsamma på grund av de ändrade förhållandena kommit att framstå såsom skäligt. Några betänkligheter synas ej heller möta mot jämkning uppåt i den omfattning nu nämnts även i sådana fall, där den förut skedda nedsättningen tillkommit genom kontrahenternas frivilliga avtal.

Nu angivna synpunkter på frågan om jämkning av underhållsbidrag till frånskild make äga i viss utsträckning giltighet även såvitt angår underhållsbidrag till hemskild make. Avtal som makar med avseende å förestående hemskillnad träffat om bidrag till makes underhåll torde böra få jämkas, icke blott såsom nu i det fall att avtalet från början varit uppenbart obilligt för ena maken, utan även när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det. Och på sistnämnda grund torde jämkning böra tillåtas jämväl av avtal som slutits under hemskillnaden. I olikhet mot vad fallet är under äktenskapsskillnad lära några betänkligheter ej möta att beträffande underhållsskyldighet under hemskillnad tillåta jämkning även i höjande riktning. Liksom för närvarande ett av rätten bestämt underhållsbidrag till hemskild make kan ändras till den berättigades fördel, torde så böra få ske även beträffande ett genom avtal bestämt underhållsbidrag.

Vid jämkning av underhållsskyldighet torde liksom hittills stort utrymme få lämnas åt domarens fria prövning av omständigheterna i det särskilda fallet. Har det underhållsbidrag varom är fråga blivit bestämt genom avtal,

¹ Jfr N. J. A. 1932 sid. 359.

lärer bland annat böra uppmärksammas, huruvida bidragets storlek stått i normalt förhållande till parternas ekonomiska villkor vid tiden för avtalet eller om möjligen andra särskilda omständigheter kunna ha spelat en väsentlig roll för bidragets bestämmande. Att exempelvis ett underhållsbidrag, som ursprungligen varit bestämt till lägre belopp än som motsvarat parternas ekonomiska ställning, vid prövning av jämningsfrågan befinnes vara av normal storlek, lärer icke i och för sig behöva hindra jämkning, såvida väsentligt ändrade förhållanden inträtt.

Genomförandet av den lagändring som nu ifrågasatts synes lämpligen böra ske på det sätt, att den nuvarande bestämmelsen i 11 kap. 28 § giftermålsbalken vidgas till att omfatta även underhållsbidrag som blivit bestämt genom avtal. I samband härmed lärer, i överensstämmelse med vad förut anförts, åt den i lagrummet givna undantagsbestämmelsen rörande underhållsbidrag till frånskild make böra givas det innehåll, att dylikt underhållsbidrag ej må utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt.

Ett viktigt spörsmål är, huruvida vad nu föreslagits bör få tillämpning jämväl på avtal som ingåtts före den föreslagna bestämmelsens ikraftträdande. Till stöd härför tala onekligen starka skäl. Det måste antagas att åtskilliga av dem, som på grundval av nu gällande lag genom avtal åtagit sig att utgiva underhållsbidrag till frånskild make, befinna sig i sådan situation, att jämkning av avtalet ur billighetssynpunkt ter sig synnerligen önskvärd. Någon avgörande principiell invändning lärer icke kunna göras mot att tillåta jämkning i dylika fall. Härutinnan torde få hänvisas till den omständigheten att ifrågavarande avtal, icke minst med hänsyn till arten av de sociala och etiska intressen som framträda på detta område, väsentligen skilja sig från vanliga förnögenhetsrättsliga avtal. Ej heller synas alltför stora betänkligheter kunna föranledas därav, att parterna hittills saknat anledning att strängt skilja mellan underhållsbidrag och andra åtagna prestationer som utgå till följd av äktenskapsskillnaden. Det torde få förutsättas att i mål om jämkning erforderlig utredning kommer att förebringas rörande de särskilda omständigheter som varit bestämmande för avtalets innehåll. Domstolen lärer därigenom kunna bilda sig en uppfattning om utfästelsens reella innebörd och sålunda i beslutet om jämkning taga nödig hänsyn till exempelvis ett sådant förhållande som att det utfästa beloppet till viss del är att uppfatta såsom skadestånd eller annan gottgörelse. Med hänsyn till nu angivna synpunkter torde det sålunda kunna förordas att den föreslagna bestämmelsen erhåller tillämpning jämväl i avseende å rättsförhållanden som uppkommit före bestämmelsens ikraftträdande.

I enlighet med vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken.*»

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande lagförslag, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87

regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken.

Härigenom förordnas, att 11 kap. 28 § giftermålsbalken skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

28 §.

Utan hinder av vad genom rättens beslut eller genom avtal blivit bestämt om bidrag till makes underhåll, äger rätten på endera makens yrkande annorledes förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det; dock må underhållsbidrag till frånskild make ej utdömas, såframt sådant bidrag icke tidigare skolat utgå, eller höjas utöver det högsta belopp till vilket bidraget tidigare varit bestämt.

Vad i — — — för alla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1935 och äger tillämpning jämväl där beslutet meddelats eller avtalet träffats före nämnda dag.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 17 januari 1935.

N ä r v a r a n d e:

justitierådet MOLIN,
regeringsrådet KELLBERG,
justitieråden GEIJER,
BAGGE.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 november 1934, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 11 kap. 28 § giftermålsbalken*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet Einar Anderberg.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning men ville ifrågasätta jämkning av ordalydelsen i andra stycket av förevarande lagparagraf, enär ordet »förpliktats» icke passade rätt väl för det fall, som efter ändringen av första stycket komme att därmed jämväl avses, eller att någon genom avtal åtagit sig att utgiva visst belopp en gång för alla.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 januari 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anmäler lagrådets den 17 januari 1935 avgivna utlåtande över det den 23 november 1934 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändrad lydelse av 11 kap. 28 giftermålsbalken*.

Under förmälan att lagrådet lämnat förslaget utan anmärkning men ifrågasatt viss jämkning av ordalydelsen i andra stycket av förevarande lagparagraf, hemställer föredraganden att förslaget, jämkat i enlighet med vad lagrådet ifrågasatt, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Torsten Stjernberg.